

УДК 332.338.1:658

DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-8-75-82>

Котковський Володимир,
доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціально-політичних
та економічних дисциплін Криворізького
факультету Національного університету
«Одеська юридична академія»

Kotkovskiy Volodymyr, *Doctor of Economics,*
Associate Professor, Head of the Department of
Socio-Political and Economic Disciplines Kryvyi
Rih Faculty of National University «Odesa Law
Academy»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5150-1751>

✉ vs-kotkovskiy@i.ua

Лескова-Годлевська Юлія,
директор Криворізького фахового
юридичного коледжу Національного
університету «Одеська юридична
академія»

Leskova-Hodlevska Yulia,
Director of the Kryvyi Rih Professional Law
College of National University Odesa Law
Academy

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9646-4755>

✉ college.kr@onua.edu.ua

Богатирьова Марина,
викладач Криворізького фахового
юридичного коледжу Національного
університету «Одеська юридична
академія»

Bohatyrova Maryna,
Teacher of Kryvyi Rih Professional Law College
of National University Odesa Law Academy

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3694-2470>

✉ bogatyrevamarina342@gmail.com

ІННОВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА РІВНІ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

INNOVATIVE MECHANISM FOR SUPPORTING THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP AT THE LEVEL OF THE DNIPROPETROVSK REGION: ANALYSIS AND PERSPECTIVES

Анотація. У статті доведено, що за умов кризової ситуації в економіці країни необхідно сформуванню дієвий механізм інноваційного розвитку підприємництва. Формування механізму інноваційного розвитку підприємництва в кінцевому підсумку повинно призвести до забезпечення стабільності економічного розвитку як на рівні інноваційного підприємництва, так і на рівні країни. Через складну економічну ситуацію важливо дослідити, які зараз справи у малому та середньому бізнесі. Це допоможе зрозуміти, в якому напрямку він рухається, які можливості є, і як можна зробити його роботу більш ефективною.

У науковій статті проаналізовано Програму розвитку малого та середнього підприємництва в Дніпропетровській області на 2023–2024 рр., яка передбачає реалізацію стимулюючих проєктів і заходів, спрямованих на підтримку подальшого розвитку малого та середнього підприємництва. Розглянуто та проаналізовано кількість суб'єктів великого, середнього та малого підприємництва в Дніпропетровській області у 2018–2021 рр., а також їх кількість на 10 тис. осіб наявного населення. Крім того, проаналізовано кількість зайнятих і найманих працівників великого, середнього та малого

підприємництва в Дніпропетровській області за відповідний період. Проаналізовано середню кількість працюючих на підприємствах Дніпропетровської області відносно законодавчих критеріїв визначення категорій суб'єктів підприємництва. Особливу увагу звернуто на аналіз обсягів реалізованої продукції суб'єктів великого, середнього та малого підприємництва в Дніпропетровській області у 2018–2021 рр. Основним механізмом досягнення поставлених цілей є ефективне партнерство: «влада – громада – бізнес». Завдання та заходи Програми розвитку малого та середнього підприємництва в Дніпропетровській області на 2023–2024 рр. сформовано відповідно до визначених ключових напрямів та зосереджуються на відновленні сприятливого бізнес-середовища. Здійснення цих завдань можливе при співпраці й залученні всіх заінтересованих сторін.

Ключові слова: інноваційний механізм, регіональний розвиток, підприємництво, стратегічне управління, державні цільові програми, соціально-економічний розвиток, місцевий рівень, чинники сталого розвитку.

Abstract. The article proves that under the conditions of a crisis situation in the country's economy, it is necessary to form an effective mechanism for the innovative development of entrepreneurship. Formation of the mechanism of innovative development of entrepreneurship should eventually lead to ensuring the stability of economic development both at the level of innovative entrepreneurship and at the level of the country. Due to the difficult economic situation, it is important to investigate what is currently happening in small and medium-sized businesses. This will help to understand in which direction it is moving, what opportunities are available, and how to make its work more effective.

The scientific article analyzes the Program for the Development of Small and Medium Enterprises in the Dnipropetrovsk Region for 2023-2024, which provides for the implementation of stimulating projects and measures aimed at supporting the further development of small and medium enterprises. The number of large, medium and small business entities in the Dnipropetrovsk region in 2018-2021, as well as their number per 10,000 people of the existing population, was considered and analyzed. In addition, the number of employed and hired workers of large, medium and small enterprises in the Dnipropetrovsk region for the relevant period was analyzed. The average number of employees at enterprises of the Dnipropetrovsk region was analyzed in relation to the legislative criteria for determining the categories of business entities. Special attention was paid to the analysis of the volumes of products sold by large, medium and small business entities in the Dnipropetrovsk region in 2018-2021. The main mechanism for achieving the set goals is an effective partnership: «government – community – business». The tasks and measures of the Program for the Development of Small and Medium Enterprises in the Dnipropetrovsk Region for 2023-2024 are formed in accordance with the identified key areas and focus on restoring a favorable business environment. Implementation of these tasks is possible with the cooperation and involvement of all interested parties.

Key words: innovation mechanism, regional development, entrepreneurship, strategic management, state target programs, socio-economic development, local level, factors of sustainable development.

Постановка проблеми. Економіка країни та її регіонів стає інноваційною, коли функціональні механізми виробництва і відтворення підсистем життєзабезпечення доповнюються процесами розвитку. Зокрема, мова йде про активне впровадження підприємницьких ідей, оновлення продуктивної техніки і технологій, розширення та оновлення виробничої номенклатури, використання більш передових технологій тощо. Підприємництво в цій системі відіграє важливу роль у розвитку інноваційних економічних механізмів для країни та її регіонів.

Активізація підприємництва виступає основою інноваційного механізму підтримки його розвитку, стимулює інноваційну діяльність науково-виробничих суб'єктів, забезпечує зростання наукомісткості виробництва тощо [3]. Проте через

воєнний стан і складну економічну ситуацію важливо дослідити стан справ у підприємстві на місцевому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження інноваційного механізму розвитку підприємництва на місцевому рівні здійснено провідними вченими, як то Амоши А., Варналія З.С., Дегтярьова А.В., Кузнецової А.Я., Комеліної О.В., Крупки М.І., Лапко О.О., Маршавіна Ю.М., Труш І.В. та ін. Вектори досліджень стосуються окремих складових механізму, але не повною мірою розкривається питання підтримки механізму інноваційного розвитку підприємництва на місцевому рівні.

Мета статті: аналіз інноваційного механізму підтримки розвитку підприємництва на місцевому рівні та розробка практичних рекомендацій щодо забезпечення його ефективного функціонування. Для досягнення визначеної мети були поставлені такі завдання: проаналізувати механізм стимулювання інноваційної діяльності і концентрації ресурсів підприємництва на рівні Дніпропетровської області; назвати шляхи удосконалення інноваційного механізму розвитку підтримки підприємництва на рівні Дніпропетровської області.

Виклад основного матеріалу. Програма розвитку малого та середнього підприємництва в Дніпропетровській області на 2023–2024 рр. передбачає реалізацію стимулюючих проектів і заходів, у тому числі спрямованих на подолання негативних наслідків форс-мажорних обставин (пандемії, війни тощо) та підтримку подальшого розвитку малого та середнього підприємництва.

Основним механізмом досягнення поставлених цілей є ефективне партнерство: «влада – громада – бізнес». Завдання та заходи Програми сформовано відповідно до визначених ключових напрямів та зосереджуються на відновленні сприятливого бізнес-середовища. Здійснення цих завдань можливе при співпраці та залученні всіх зацікавлених сторін [6].

Розглянемо показники діяльності суб'єктів великого, середнього та малого підприємництва в Дніпропетровській області у 2018–2021 рр. Почнемо з аналізу кількості суб'єктів великого, середнього та малого підприємництва в Дніпропетровській області у 2018–2021 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз кількості суб'єктів великого, середнього та малого підприємництва в Дніпропетровській області у 2018–2021 рр., одиниць

Показники	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Абсолютний приріст		
					2019-2018	2020-2019	2021-2020
Кількість діючих суб'єктів господарювання, в т. ч.	29119	31191	30827	30511	+2072	-364	-316
▪ великі	54	63	63	73	+9	0	+10
▪ середні	1293	1447	1437	1416	+154	-10	-21
▪ малі	27772	29681	29327	29022	+1909	-354	-305
Кількість суб'єктів господарювання на 10 тис. осіб наявного населення, в т. ч.	90	98	98	98	+8	0	0
▪ великі	-	-	-	-	-	-	-
▪ середні	4	5	5	5	+1	0	0
▪ малі	86	93	93	93	+7	0	0

Джерело: складено на підставі [1; 4; 6]

За даними табл. 1 необхідно відмітити, що основну питому вагу (більше 95%) серед усіх суб'єктів господарювання займають малі підприємства, кількість яких збільшилась за період аналізу на 1250 одиниць. Зокрема, за 2019 р.

спостерігаємо збільшення кількості на 2072 одиниці, але в наступних роках бачимо зменшення на 364 одиниці за 2020 р. та на 316 одиниць за 2021 р. Не зважаючи на пандемію та повномасштабне вторгнення РФ на Україну, за 2018–2021 рр. відбулось збільшення великих підприємств на 19 одиниць, зокрема за 2019 р. на 9 одиниць і за 2021 р. – на 10 одиниць; середніх – на 123 одиниці, у тому числі за 2019 р. – на 154 одиниці, але за наступні роки спостерігаємо зменшення на 10 одиниць у 2020 р. та на 21 одиницю у 2021 р.

У розрахунку на 10 тис. населення за 2018–2021 рр. припадало 93 малих підприємств. Однак, середні підприємства в аналізованій період проходили організаційне становлення, їх питома частка у виробництві продукції була мізерною. Тобто ці кількісні пропорції щодо кількості МСП на 10000 населення є достатньо стійкими. Однак визначити за цим показником результативність тієї чи іншої національної економічної системи не можливо.

Для наочності цифрові дані щодо кількості діючих суб'єктів господарювання за 2018–2021 рр. перенесемо на графік (рис. 1).

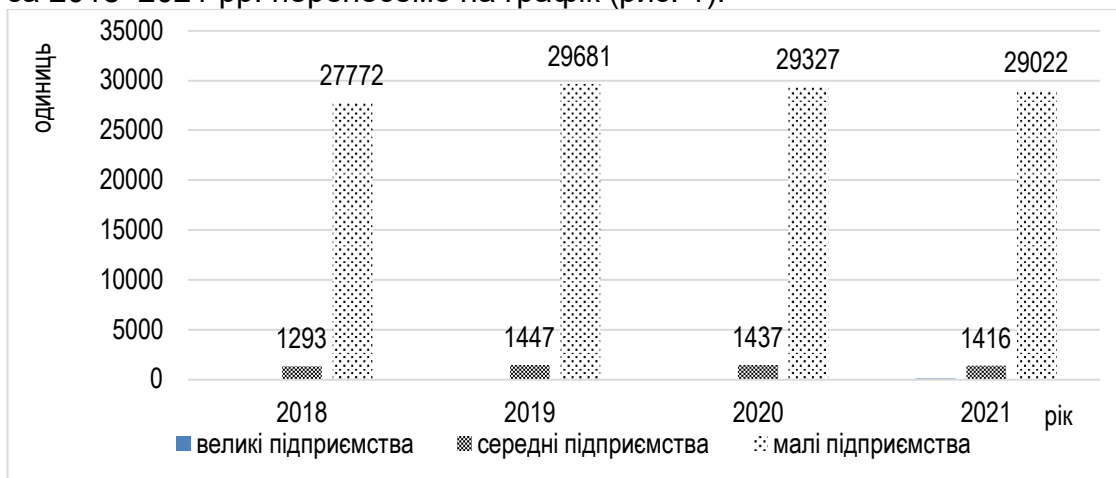

Рис. 1. Граф кількості суб'єктів великого, середнього та малого підприємництва в Дніпропетровській області у 2018–2021 рр., одиниць

Джерело: складено на підставі [1; 4; 6]

Далі проаналізуємо кількість зайнятих і найманих працівників великого, середнього та малого підприємництва в Дніпропетровській області у 2018–2021 рр. (табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз кількості зайнятих і найманих працівників великого, середнього та малого підприємництва в Дніпропетровській області у 2018–2021 рр., осіб

Показники	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Абсолютний приріст		
					2019–2018	2020–2019	2021–2020
Кількість зайнятих працівників, в т. ч.	618958	656815	665740	666366	+37857	+8925	+626
▪ великі	249130	253639	253517	256940	+4509	-122	+3423
▪ середні	236033	262468	271788	263725	+26435	+9320	-8063
▪ малі	133795	140708	140435	145701	+6913	-273	+5266
Кількість найманих працівників, в т. ч.	612579	645109	659951	659071	+32530	+14842	-880
▪ великі	249426	253638	253515	256940	+4212	-123	+3425
▪ середні	235930	262388	271736	263636	+26458	+9348	-8100
▪ малі	127523	129038	134700	138495	+1515	+5662	+3795

Джерело: складено на підставі [1; 4; 6]

З даних таблиці 2 видно, що усього в сфері підприємництва у 2021 р. було зайнято 666366 осіб, або 41% усього зайнятого населення працездатного віку. Зокрема, в середньому підприємстві було зайнято 263725 осіб, а в малому – 145701. Для порівняння на великих підприємствах було зайнято 256940 працівників (майже 40% зайнятих на суб'єктах господарювання).

Для наочності цифрові дані щодо кількості зайнятих і найманих працівників великого, середнього та малого підприємництва за 2018–2021 рр. перенесемо на графік (рис. 2).

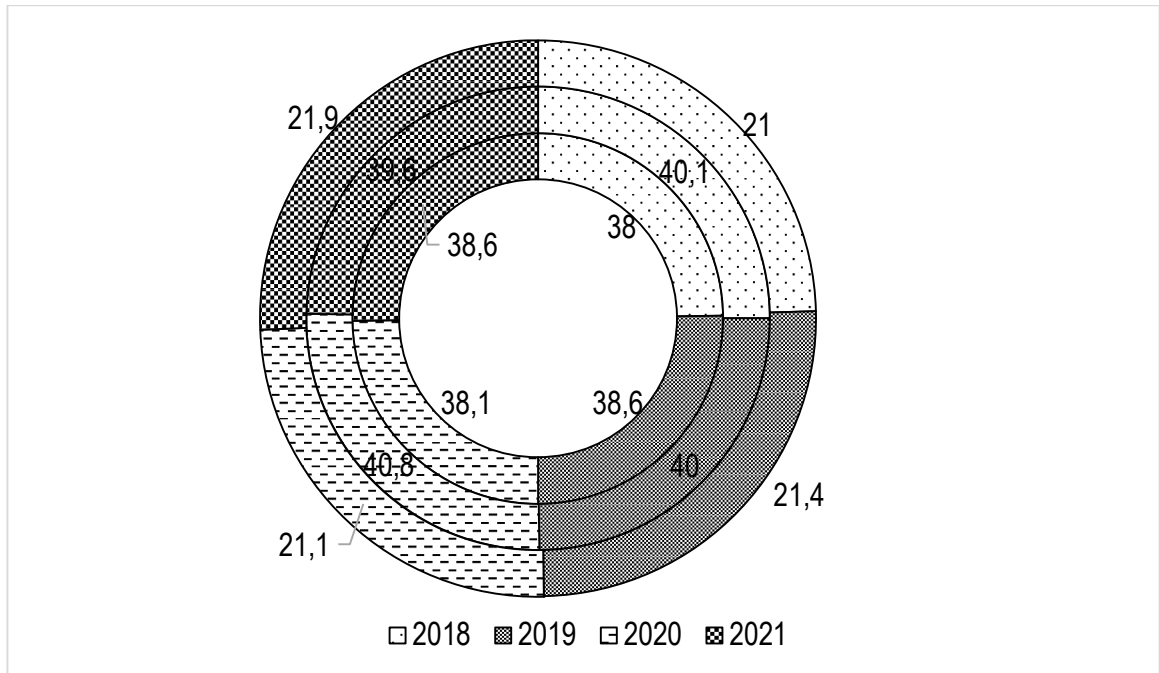

Рис. 2. Граф питомої ваги зайнятості працівників за розміром підприємництва в Дніпропетровській області у 2019–2021 рр., %

Джерело: складено на підставі [1; 4; 6]

Отже, 80% усіх зайнятих господарською діяльністю (не враховуючи банки і бюджетні установи) відносяться до сектора МСП, з яких майже 22% – зайняті в малому підприємстві, а 40% – в середньому. Цей розподіл не змінюється впродовж 2019–2021 рр.

Характерно, що на 1 малому підприємстві в середньому працювало до 5 осіб, на середньому підприємстві – 171, а на великому – понад 4000 працівників.

Аналізуючи середню кількість працюючих на підприємствах відносно законодавчих критеріїв визначення категорій суб'єктів підприємництва, можна зазначити, що «вирішальним стимулом розвитку малого підприємництва є спрощена система оподаткування. Разом з тим, відсутність інших механізмів державної підтримки і необхідність власників малих підприємств сплачувати ЄСВ за своїх працівників обмежує прагнення підприємств до зростання кількості їх найманих працівників до граничних меж, а також сприяє розвитку тіньового сектору» [5].

Далі проаналізуємо обсяги реалізованої продукції суб'єктів великого, середнього та малого підприємництва в Дніпропетровській області у 2018–2021 рр. (табл. 3).

Таблиця 3

Аналіз обсягу реалізованої продукції суб'єктів великого, середнього та малого підприємництва в Дніпропетровській області у 2018–2021 рр., млрд. грн.

Показники	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Абсолютний приріст		
					2019–2018	2020–2019	2021–2020
Обсяг реалізованої продукції, (товарів, послуг), в т. ч.	1050,3	1088,9	1100,3	1528,1	+38,6	+11,4	+427,8
▪ великі	607,4	631,9	637,2	937,7	+24,5	+5,3	+300,5
▪ середні	282,2	287,5	281,9	366,7	+5,3	-5,6	+84,8
▪ малі	160,7	169,4	181,3	223,8	+8,7	+11,9	+42,5

Джерело: складено на підставі [1; 4; 6]

З даних таблиці 3 констатуємо, що у 2021 р. підприємництво області реалізувало продукції (робіт, послуг) на суму 1528,1 млрд. грн.

За даними статистики, істотний обсяг нарощування виробництва і реалізації продукції суб'єктами підприємництва відмічене починаючи з 2018 і за всі наступні роки. Так, за 2019 р. було реалізовано продукції на суму 1088,9 млрд. грн., на 38,6 млрд. грн. більше проти 2018 р. Приріст реалізації продукції в 2020 р. на 11,4 млрд. грн. перевищував показник 2019 р. (рис. 3).

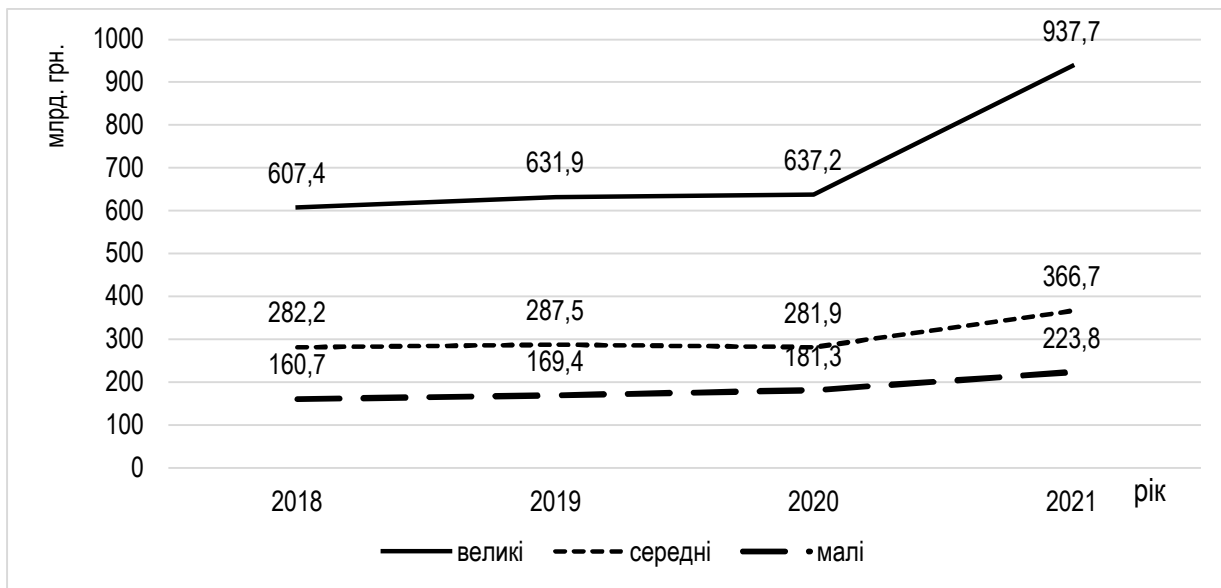

Рис. 3. Граф обсягу реалізованої продукції суб'єктів великого, середнього та малого підприємництва в Дніпропетровській області у 2018–2021 рр., млрд. грн.

Джерело: складено на підставі [1; 4; 6]

Щодо виробленої продукції (товарів, послуг), то на великий бізнес у 2021 р. припадало 937,7 млрд. грн., або більше 60% загального обсягу, а на МСП – приблизно 40%, з яких відповідно: середній бізнес – майже 24%, малий – 16%. При чому в порівнянні з 2020 р. на 2% зменшилась питома вага великих підприємств і відповідно суб'єктів середнього підприємництва – на 2% збільшилась, а частка малого підприємництва лишилася незмінною.

За обсягом реалізованої продукції (товарів, послуг) на сектор МСП у 2020 р. припало відповідно, на великі підприємства – 58% загального обсягу реалізації, частка суб'єктів середнього підприємництва складала – 26%, а малих – 16%.

«Інноваціями, спрямованими на удосконалення технологічної і технічної бази виробництва, оновлення продукції, займались 64 інноваційно активних промислових підприємств, або 12,5% від загальної кількості обстежених промислових підприємств області. За звітний період було впроваджено 162 нових технологічних процесів, освоєно виробництво 118 найменувань інноваційних видів продукції, з них 24 – нових видів техніки» [2].

Впроваджували інновації 50 промислових підприємства, з них 19 – реалізовували інноваційну продукцію. Обсяг реалізованої інноваційної продукції склав 1078,1 млн. грн., з нього на експорт – 628,6 млн. грн.

Висновки. Доведено, що за умов кризової ситуації в економіці країни необхідно сформувати дієвий механізм інноваційного розвитку підприємництва. Формування механізму інноваційного розвитку підприємництва в кінцевому підсумку повинно привести до забезпечення стабільності економічного розвитку як на рівні інноваційного підприємництва, так і на рівні країни.

Мале підприємництво є важливим чинником економічного зростання, забезпечення продуктивної зайнятості населення, зміцнення економіки регіонів, сприяє підтримці високого рівня конкуренції. В умовах нестабільної соціально-економічної та політичної ситуації в Україні надважливе значення для стабілізації економіки мають розвиток та підтримка малих підприємств. Оскільки малий бізнес дуже чутливий до економічних змін, його стан в нашій країні залишається незадовільним. Основними причинами, які стримують розвиток малого бізнесу є обмеженість доступу до кредитних та інших фінансових ресурсів, недостатність інформаційної бази, недосконалість податкової системи, відсутність належної державної стратегії підтримки розвитку малого підприємництва.

Програма сприяння розвитку малого та середнього підприємництва в Дніпропетровській області на 2023–2024 рр. передбачає реалізацію стимулюючих проектів і заходів, у тому числі спрямованих на подолання негативних наслідків форс-мажорних обставин й підтримку подальшого розвитку малого та середнього підприємництва. Основним механізмом досягнення поставлених цілей є ефективне партнерство: «влада – громада – бізнес». Завдання та заходи Програми сформовано відповідно до визначених ключових напрямів та зосереджуються на відновленні сприятливого бізнес-середовища. Здійснення цих завдань можливе при співпраці й залученні всіх заінтересованих сторін.

Список використаних джерел:

1. Головне управління статистики у Дніпропетровській області: Офіційний сайт. URL: http://www.dnprstat.gov.ua/statinfo/rpid/2021/rpid_15.pdf (дата звернення: 18.03.2024).
2. Дніпропетровська обласна державна адміністрація: Офіційний сайт. URL: <https://adm.dp.gov.ua/pro-oblast/dnipropetrovshina/pasport-oblasti> (дата звернення: 11.04.2024).
3. Кривов'язук І.В. та ін. Підприємництво як чинник розвитку інноваційної моделі економіки України та її регіонів: монографія. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2020. 172 с.
4. Кузяків О., Ангел Є., Федець І. Індекс конкурентоспроможності міст: Аналітичний звіт. Частина 2. Профілі міст. Київ: ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій» (ІЕД), 2021. 238 с.
5. Національна платформа малого та середнього бізнесу: Офіційний сайт. URL: <https://platforma-msb.org/about-us> (дата звернення: 08.04.2024).
6. Програма розвитку малого та середнього підприємництва в Дніпропетровській області на 2023–2024 роки: рішення Дніпропетровської обласної ради від 14.10.2022 р. №218-13/VIII. URL: <https://oblrada.dp.gov.ua/rishennia> (дата звернення: 28.02.2024).

References:

1. *Holovne upravlinnia statystyky u Dnipropetrovskii oblasti: ofitsiyni vebsait [Main Department of Statistics in Dnipropetrovsk Region: official website]*. Retrieved from http://www.dneprstat.gov.ua/statinfo/rpid/2021/rpid_15.pdf [in Ukrainian].
2. *Dnipropetrovska oblasna derzhavna administratsiia: Ofitsiyni sait – [Dnipropetrovsk regional state administration: Official site]*. Retrieved from <https://adm.dp.gov.ua/pro-oblast/dnipropetrovshina/pasport-oblasti> [in Ukrainian].
3. Kryvoviazuk I.V. ta in. (2020). *Pidpriemnytstvo yak chynnyk rozvytku innovatsiinoi modeli ekonomiky Ukrainy ta yii rehioniv: monohrafiia [Entrepreneurship as a factor in the development of an innovative model of the economy of Ukraine and its regions: monograph]*. Kyiv: «Condor» Publishing House [in Ukrainian].
4. Kuzyakiv, O., Angel E. & Fedets I. (2021). *Indeks konkurentospromozhnosti mist: Analitychnyi zvit. Chastyna 2. Profili mist [Index of competitiveness of cities: Analytical report. Part 2. City profiles]*. Kyiv: NGO «Institute of Economic Research and Political Consultations» (IED) [in Ukrainian].
5. *Natsionalna platforma maloho ta serednoho biznesu: Ofitsiyni sait [National platform of small and medium-sized businesses: Official site]*. Retrieved from <https://platforma-msb.org/about-us> [in Ukrainian].
6. *Prohrama rozvytku maloho ta serednoho pidpriemnytstva v Dnipropetrovskii oblasti na 2023-2024 roky: rishennia Dnipropetrovskoi oblasnoi rady vid 14.10.2022 r. [Program for the development of small and medium-sized enterprises in the Dnipropetrovsk region for 2023-2024: decision of the Dnipropetrovsk regional council dated October 14, 2022 №218-13/VIII]. Dnipropetrovska oblasna rada: ofitsiyni vebsait – Dnipropetrovsk Regional Council: official website*. Retrieved from <https://oblrada.dp.gov.ua/rishennia> [in Ukrainian].

Подано до редакції 19.04.24 р.
Прийнято до друку 25.05.24 р.